

◀ zurück blättern

JURGIELT subst. m., ab 1524; auch *hurgelt, jargelt, jorgielt, jurgelt, jurgield, urgielt*; ‘jährliche Bezahlung, festes Gehalt, Sold’ – ‘płaca roczna, stałe wynagrodzenie, żołd’: 1500–1547 LibLeg 11/14, SPXVI ◦ (1540) 1973 Cervus 321 *Soldata... Hurgelth.* ◦ (1546) 1973 Cervus 321 *Yargelt.* ◦ 1560 KrowObr 236, SPXVI *Niechay księgi będą pisane / y wezwane liber vitae / iako wiele Iorgieltu kożdego roku przybywa?* ◦ 1563 OrzRozm Cv, SPXVI *kápturem Krolowi grozićie / z opcemi Krolmi sklády miewacie / á od nich Iurgelty bierzećie: nákoniec nam nowym Krolem grozićie.* ◦ 1566 GórnDworz B7v, SPXVI *Ten tedy táki Biskup / [...] miał záwždy okoto siebie zacne / vczone / y dzielne ludzi / ná co kofztu / áni stáránia nie litował / gárnąc thákie ku sobie y wielkimi iurgieltu wzywáiąc.* ◦ 1572 Budn. 3 Ezdr.4 56, L *Kazał krol, by dawano płat i iurgielt, wszýłtkim, co miafta strzegli.* ◦ 1584 Papr.Ryc. 332, L *Król mu iurgielt na každy rok do swey śmierci naznaczył.* ◦ 1594 SarnStat 97, SPXVI *Lecz iż ten skarb / dobrá prowentá onerámi y iurgelty fą ściśnioné: przetoż onych ná przyszlym piérwszym Séymie cognicyą mamy czynić.* ◦ 1604 Jurk.Trag. 94 *Ták z jurgieltu dwa koniá masz powściágnionego, / Jeden kupny á drugi w domu z syná swego.* ◦ (1607) 1973 Cervus **soldata... Iárgielt ábo iurgielt.* ◦ (1623) 1697 Chełm.Pr. 44, L *Ławnikom ma byđż iurgielt dany, za ich prace, które podeymuią czytáiąc, pisząc i frasuiąc się, a tym czasem gospodarftwa swego omieszkiwaiąc.* ◦ (1633) 1639 Leg 206/4, SZLESTW *wkaże fskrypt Choćimjki, gdzie mu obiecano / W fskárbie vrgielt.* ◦ 1664–1684 Lub.Don Alv. 304 *Pojmij jeno, pojnij! Słuchajże jeno, ja tobie mówię, abyś lepiej zrozumiał: będiesz moim sługą i będiesz miał swoje salarium, to jest urgielt.* ◦ (1715) 1964 Sieniawska 89 *na dopłacenie P. Baiowi architektowi dwuletniego jurgieltu po 1000 tynfów.* ◦ 1778 Kras.Pod. 2 56, L *Służący, za błahy iurgielt przedaią wolność swoię.* ◦ 1780 Włodek Sł, MAY *Iurgielt – zapłata roczna.* ◦ (1817) 1962 Wiad.bruk. 40 *wszystko to przykońcu roku każ mu wytrącić z jurgieltu.* ◦ (1839–1841) 1978 Rzewuski 260 *brak oświaty tak przyttumił uczucia uczciwości, iż u nas miano za zaszczyt brać jurgielta zagraniczne.* ◦ 1847 L₃ 118, SJAM *w służbę nie najął się i jurgieltu nie požądał i nie brał.* ◦ (1848) 1924 Morawski 514 *“Jak widzicie, dla ich mościów [...] po kożuchu i po dziesięć rubli jurgieltu na rok byłoby aż nadto [...].” Taki jurgielt i kożuch daje się zwykłe na Żmudzi pastuchom.* ◦ (1890) 1950–1953 Dygas. Piszcz. II 59, DOR *Cyгани pozostawali teraz na jurgielcie pana Jędrzeja.* ◦ †1894 Rol., SW *Naznaczył mu dwa tysiące złotych jurgieltu, oparte na młynach kraśniańskich.* ◦ 1952 Was.W.Rzeki 512, DOR *Nie wiadomo było, za jaki jurgielt i co sprzedają razem z własną ojczyzną.* – (SŁA), SPXVI, MAČZ, CN, TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR (hist.). ◊ **Var:** *hurgelt* subst. m.,

[hapax] (1540) 1973 Cervus 321 – nur SPXVI; *jargelt* subst. m., [hapax] (1546) 1973 Cervus 321 – (SŁA), SPXVI; *jorgielt* subst. m., 1560 KrowObr 236, SPXVI o [LBel.] 1587 PaprUp, SPXVI – (SŁA), SPXVI; *jurgelt* subst. m., 1563 OrzRozm Cv, SPXVI o [LBel.] 1594 SarnStat 97, SPXVI – nur SPXVI; *jurgield* subst. m., [hapax] †1894 Rol., Sw – nur Sw; *jurgielt* subst. m., 1500–1547 LibLeg 11/14, SPXVI – (SŁA), SPXVI, MAÇZ, CN, TR, L, SWIL, Sw, LSP, DOR; *urgielt* subst. m., 1573 MycPrz I Cv, SPXVI o [LBel.] (1633) 1639 Leg 206/4, SZLESŦW – nur SPXVI. ◊ **Etym:** nhd. *Jahrgeld* subst. m., ‘jährliche Besoldung’, GRI. ◊ **Konk:** *myto* subst. n., bel. seit 1365, STP, zuerst geb. MAÇZ; *pensja* subst. f., bel. seit 1550, SPXVI, zuerst geb. TR s. v. *jurgielt*; *zapłata* subst. f., bel. seit 1396, STP, zuerst geb. MAÇZ; *żołd* subst. m., bel. seit 1564, MAÇZ, zuerst geb. MAÇZ. ◊ **Der:** *jurgieltnik* subst. m., ‘Lohnarbeiter, Söldner’, 1567 KwiatOpis A3, SPXVI *Wáfznych Wielmożności wierny zówzdy sługá. Marcin Kwiatkowski z Rożyc X. I. M. P. Iurgieltnik.* o 1774 Nag.Fil. 236, L *Dał się przepokupić Eszymes w Macedonii, i pouocił iurgieltnikiem Filippa.* Zuerst geb. MAÇZ; *jurgeltnik* subst. m., 1564 Maçz 217d, SPXVI, zuerst geb. MAÇZ; *jurgieltnik* subst. m., ‘ein Pole, der in russischem oder preufischem Sold steht’, 1564 Maçz 412c, SPXVI o (1787) 1952 Staszic Uwagi 120, DOR *Każdy cudzoziemski jurgieltnik niewart imienia obywatelskiego.* o (1839–1841) 1978 Rzewuski 128 *Układają się więc z panem Roźnieckim, aby on dostał żywcem Wołodkowicza, a podły jurgieltnik takiego ima się sposobu.* o 1955 Dobrow.S.Warsz. 8, DOR *Tłum się poruszył groźnie. – Jurgieltniki! – huknęło skądś obelżywie.* Zuerst geb. MAÇZ; *jurgielcik* subst. m., [hapax] 1588 ActReg 64, SPXVI; *jurgieltny* adj., [hapax] 1621 Ex. 50, L, zuerst geb. L; *jurgieltowy* adj., ‘ständig Angestellter’, (1727) 1964 Sieniawska 156, zuerst geb. L; *jurgieltowy* adj., ‘käuflich (über einen Menschen)’, [hapax] (†1801) 1829 Kras.Wiersze 204, DOR *Nie znajdowali się (dawniej) jurgieltowi niecnot chwalczy, nikczemności czciciele.* Zuerst geb. DOR; *jurgieltować* v. imp., ‘jmdm. Lohn zahlen’, [hapax] vor 1902 Kraus., Sw, zuerst geb. Sw. ♣ Frühnhd. *jargelt*, *Jahrgeld*, seit dem 15. Jh. belegt (GRIMM), bezeichnet eine Art Jahresgehalt in einer Zeit, als diese Institution noch nicht die Regel, sondern eine seltene Ausnahme war. In polnischen Texten des 16. Jhs. gehören zu dieser Klasse sowohl Gelehrte, die in Diensten des Königs oder eines Bischofs stehen als auch Berufsoffiziere und kleine Bedienstete bei einfachen Adelligen. Diese letztere Verwendung hat sich auf dem Lande bis in die zweite Hälfte des 19. Jhs. gehalten (s. die Belege von 1890 und †1894). Andererseits konnten unter den Geldgebern auch ausländische Herrscher sein. Daher im 18. Jh. für das Derivat *jurgieltnik* (s. o.) die Konnotation ‘Mietling, Verräter’ u. dgl. *Jurgelt* hält Włodek Sł 1780, MAY für ein veraltetes Wort, was sich wohl nur auf die Hochsprache bezieht. Heute sind *jurgielt* und *jurgieltnik* nur

literarisch. Das von SŁAWSKI SE zitierte “ältere tschechische” *jargeld*, *jorgelt* fehlt bei GEBAUER und könnte höchstens als Vorbild für das seltene poln. *jorgielt* gelten (SPXVI: 3 Beispiele von 72, davon 2 bei B. Papr[[ocki]] Up., SPXVI, der auch sonst Beziehungen zu Mähren und Böhmen hat).

« zurück blättern